

автономізацією деяких держав (наприклад, Росії). Таким чином, певна точка повернення для світової політики не тільки можлива, але й мала певний історичний досвід.

Проте посилаючись на початок ХХ століття, слід зазначити, що порівняння може бути не зовсім коректним з ХХІ століттям. Внаслідок того, що ми маємо абсолютно інші вихідні позиції та історичний досвід. Все це може нівелювати бажання глобального роз'єднання серед найбільш глобалізованих країн.

При цьому не можна стверджувати, що поняття взаємозалежності менш значиме, аніж взаємозв'язок в сучасному дискурсі, оскільки ці терміни охоплюють різні прояви суспільних відносин. Можна висловити припущення, що в плині останніх десятиліть поступово відбулася якісна зміна міжнародних відносин внаслідок переходу від взаємозалежності до взаємозв'язку світу. Тобто, економічна складова глобалізації призвела до якоїсь незавершеної політичної цілісності світу.

Щодо терміна "турбулентність", то він також залишається актуальним для сучасних процесів. Введення поняття Джеймсом Розенау було пов'язано з неможливістю визначення напряму розвитку людського співтовариства. Незважаючи на минулі десятиліття й кризу нариси майбутнього проявляються вкрай не точно. Як правило, прогнози обмежуються визначенням можливих лідируючих країн у найближчій декаді століття. У цьому випадку доречним буде приклад широко розповсюдженої думки в 80-х рр. ХХ ст. про те, що Японія займе місце США або СРСР у світовому лідерстві й стане новим полюсом біполярної системи. Але, виходячи із сучасної ситуації, така можливість є малоімовірною. Деякі з політологів прогнозують, що КНР є майбутнім глобальним лідером, але ймовірно, що внаслідок невизначеності параметрів системи міжнародних відносин, дана країна може мати абсолютно іншу роль.

Таким чином, розглянувши неолібералізм як напрям доволі складно визначити його основну характерну рису. Деякі дослідники бачать в ньому різні риси, які інколи є взаємозаперечуваними. Щодо розглянутих деяких концепцій глобалістики можна зазначити, що такі поняття як взаємозалежність, взаємозв'язок і турбулентність, зберігають свій пізнавальний потенціал для соціальних досліджень. Це зовсім не означає, що процеси, які відбувалися до кризи, будуть тотожними після неї. Але скоріше за все тенденція до глобалізації буде збережена, тому дану термінологію можна визнати як операціональну для теоретичних досліджень в галузі соціальних наук.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бек У. Власть и ее оппоненты в эпоху глобализма. Новая всемирно-политическая экономия / Бек У. ; пер. с нем. А. Б. Григорьева, В. Д. Седельника. — М.: Прогресс-Традиция; Издательский дом «Территория будущего» (Серия «Университетская библиотека» Александра Погорельского), 2007. — 464 с.
2. Глобальные трансформации: Политика, экономика, культура / Под ред. Девида Хелда, Макэнгрю и др. ; пер. с англ. В. В. Сапова и др. — М. : Праксис , 2004. — 576 с.
3. Хесин Е. Анатомия мирового кризиса [Электронный ресурс] : Режим доступа — <http://www.intertrends.ru/twenty/002.htm>.
4. Global disconnect? Dilemmas of change [Электронный ресурс] : Режим доступа — <http://legacy.ipsa.org/site/content/view/110/69/lang,en/>.
5. Keohane Robert O., Nye Joseph S. Jr. Governance in a Globalizing World / Power and Governance in a Partially Globalized World. — New York: Routledge, 2002. — pp. 193-218.
6. Keohane Robert O. Governance in a Partially Globalized World / Power and Governance in a Partially Globalized New York: Routledge, 2002. — pp. 245-271.
7. Rosenau J. Turbulence in world politics: a theory of change and continuity. — Princeton University Press, 1990. — pp. 480.

Кадук Н. І. – кандидат політичних наук, викладач Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України.

УДК: 329.001

МОДЕРНІЗАЦІЯ І ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ ЯК ЗМІСТОВНІ ТИПИ ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ

У статті розглядаються основні підходи і методології аналізу політичного процесу, зокрема типів політичного розвитку на основі модернізаційних і демократизаційних концепцій.

Ключові слова: модернізація, демократизація, транзит, трансформація, еволюціонізм, функціоналізм.

В статті розглядаються основні підходи і методології аналізу політичного процесу, в частині типів політичного розвитку на основі модернізаційних і демократизаційних концепцій.

Ключевые слова: модернизация, демократизация, транзит, трансформация, эволюционизм, функционализм.

Basic approaches and methodologies of analysis of political process are examined in the article, in particular types of political development on the basis of modernization and democratization conceptions.

Keywords: modernization, democratization, transit, transformation, evolutionism, functionalism.

Політичні процеси досить різноманітні за своїми основними параметрами. У політичній науці існує кілька варіантів типології політичних процесів. Зокрема, виділяють типи політичного розвитку на основі його змісту: модернізацію, демократизацію та інші.

Модернізація в найбільш загальному плані трактується сучасною наукою як сукупність соціальних, економічних, політичних, культурних і інтелектуальних трансформацій, які ведуть до формування сучасного суспільства замість традиційного.

Теорія політичної модернізації в політичній науці почала формуватися у 50-60-ті роки ХХ століття. На її становлення вплинули еволюціонізм, функціоналізм і дифузійнізм.

Еволюціоністи, насамперед, Г. Спенсер, головний акцент у своїх теоретичних розбудовах робили на аналізі того, як розвиваються суспільства. Найбільш повно свої погляди на еволюцію суспільства Г. Спенсер виклав у фундаментальній роботі «Основи соціології». Він і його послідовники звертали особливу увагу на поступальність соціальних змін, прогресивно-позитивні результати еволюційного процесу, на еволюційний характер модернізаційних процесів. Вони вважали, що модернізаційні трансформації однолінійні: менш розвинені країни повинні пройти той самий шлях, що вже пройшли розвинені країни модерності, зміни мають поступовий, накопичувальний і мирний характер. Вони підкреслювали важливість екзогенних, іманентних причин і описували рушійні сили змін термінами «структурна» і «функціональна диференціація», «адаптивне вдосконалення» і аналогічними еволюціоністськими поняттями. Так, П. Штомпка відзначає, що з погляду еволюціоністів – прихильників теорії модернізації, вона повинна була принести загальне поліпшення соціального життя та умов людського існування. Модернізація і конвергенція розглядалися як необхідні, незворотні, ендегенні і сприятливі процеси [Цит. за: 1].

Серед досліджень функціоналістів слід відзначити роботи класика американської і світової соціології Т. Парсонса, який розглядав процеси сегрегації імпортованого соціокультурного досвіду в країнах, що здійснюють модернізацію [2, с. 662].

Дифузійністи (Ф. Ратцель, Л. Фробеніус, Ф. Гребнер) трактували процеси розвитку, а деякі їхні послідовники і процеси модернізації, як переважно дифузійні, а не ендегенно-еволюційні за своєю природою. На відміну від трактування модернізації як спонтанної тенденції, еволюції, що саморозвивається «знизу», дифузійністи вважали, що вона починається і контролюється «зверху» інтелектуальною та політичною елітою, яка прагне побороти відсталість своєї країни за допомогою запланованих, цілеспрямованих дій. Дифузія виступає як механізм модернізаційних змін. Взаємодія між більш розвиненими, модернізованими суспільствами і менш розвиненими суспільствами, що модернізуються, є вирішальним чинником модернізації.

У своєму розвитку теорія модернізації пройшла умовно три етапи: 50-60-ті роки ХХ ст., кінець 60-х – 70-ті роки та кін. ХХ – поч. ХХІ ст.

Теорія модернізації зразка 50-60-х років ґрунтувалася на такому методологічному припущенні, як універсалізм. Розвиток всіх країн і народностей розглядався як універсальний, тобто такий, що відбувається в одному напрямку, що має ті самі стадії і закономірності. Сутність процесів модернізації не змінюється залежно від особливостей соціокультурного контексту, на тлі якого вона розвивається. Контекст може додавати характерні риси другорядним компонентам у структурі модернізації, але не торкається її сутності і не здатний завадити її просуванню. Прихильники цієї теорії вважали, що рано чи пізно всі без винятку політичні системи в рамках модернізації прийдуть до приблизно однакового соціально-економічного й політичного знаменника, вдало зробивши необхідний перехід від традиційного суспільства до суспільства сучасного.

Політичні події 60-х років ХХ століття продемонстрували недосконалість теорії модернізації і викликали хвилю критики, у рамках якої умовно можна виділити два напрямки:

– радикальна критика модернізації, яка здійснювалася переважно представниками країн, що розвиваються, а також лівого руху 1960-х років у Західній Європі. На їхню думку, теорія модернізації виправдовувала колонізацію. Вони виступали проти західної експансії, за антимодернізацію (проти модернізації західного зразку);

– критика модернізації, що розвивається в рамках «теорії відсталості», представниками якої були переважно ліві радикали західних країн і деяких країн, що розвиваються. Вони критикували теорію модернізації за спрощення картини розвитку, за те, що дана теорія недостатньо враховувала специфіку суспільств, які розглядаються, особливості культури і не пояснювала механізм гальмування нових відносин та інститутів, які насаджувалися. Ці дослідники вважали, що модернізація західного зразку веде до консервації відсталості, залежності, порушенню економічної структури, руйнуванню екологічного середовища і соціальним конфліктам [3, с. 244].

Другий етап розвитку теорії модернізації характеризувався появою більш зважених трактувань, заснованих на широкому спектрі факторів політичного, соціального та економічного розвитку (зокрема, такому факторі, як політична культура). Багато представників теорії модернізації цього часу основну увагу зосередили на проблемі «стабільності» політичного розвитку як передумови для соціально-економічного прогресу. Вчені знаходили різні рецепти підтримки такої стабільності. У цілому в літературі, присвяченій теоріям модернізації, виділяється умовно два напрямки, представники яких давали різні відповіді на питання про чинники стабільності: «консервативний» і «ліберальний».

Представники «консервативного» напрямку (С. Хантінгтон, Дж. Нельсон, Х. Лінц та ін.) вважали, що головною проблемою модернізації є конфлікт між мобілізованістю населення, його залученістю до політичного життя та інституціоналізацією, наявністю необхідних структур і механізмів для артикулювання і агрегування їхніх інтересів. У той же час невідповідність мас до управління, невміння використовувати інститути влади, а, отже, і нездійсненність їхніх очікувань від залучення до політики сприяють дестабілізації політичного режиму [Див., напр.: 4].

Прихильники «ліберального» напрямку (Р. Даль, Г. Алмонд, Л. Пай та ін.) під основним змістом модернізації розуміли формування відкритої соціальної й політичної системи шляхом інтенсифікації соціальної мобільності та інтеграції населення в політичне співтовариство. Головним критерієм політичної модернізації вони вважали ступінь залучення населення в систему політичного представництва: характер і динаміка модернізації залежать від відкритої конкуренції еліт і ступеня залученості пересічних громадян до політичного процесу. Умовою успішної модернізації, на їх думку, було забезпечення стабільності й порядку за допомогою діалогу між елітою і населенням та мобілізації мас [Див., напр.: 5].

Обидва підходи, як і теорії модернізації на першому етапі, поєднували погляд на модернізацію не як на спонтанний процес, який саморозвивається, а як на процес, ініціаторами і провідниками якого виступають, у першу чергу, політичні еліти, що проводять відповідну політику модернізації.

На другому етапі розвитку теорій модернізації сформувалися передумови для більш складного розуміння цього явища, що відкидає однозначне протиставлення сучасності і традиційності в суспільному розвитку. Багато авторів теорії модернізації почали схилитися до думки, що модернізація навпаки передбачає не викорінення традиційності, а розвиток з використанням традиції, що визначає сам характер модернізаційного процесу, а також виступає в якості його стабілізуючого фактору.

Подальша еволюція теорій модернізації на третьому етапі виражалася в усе більшому поширенні ідеї про неспроможність жорсткого протиставлення традиції і сучасності. Багато авторів, не заперечуючи важливість таких факторів, як технологічний прогрес, впровадження «західних» інститутів і норм, відзначають вторинність цих факторів і їх залежність від пануючих у тому чи іншому суспільстві соціальних відносин і соціокультурних цінностей. Світова модернізація стала розглядатися не як абсолютно однорідний процес, а як процес або серія процесів із спільною серцевиною, що породжує схожі проблеми. Модернізація в застосуванні до певних соціокультурних умов сприймалася не як готова програма історичної дії, а як певний історичний виклик, з яким рано чи пізно доводиться стикатися будь-якому сучасному суспільству. Виклик модернізації не містить у собі ніякого передбачення або пророцтва про підсумки цього надзвичайно складного процесу. Він є лише критичним пунктом у потоці історії, що намічає набір потенційних можливостей у соціокультурній, цивілізованій творчості. Так, відомий ізраїльський соціолог Ш. Ейзенштадт помітив, що «протириччя – між унікальністю Заходу і тим, що він був як би моделлю для іншого світу, а з іншого боку, специфікою динаміки інших цивілізацій, не було цілком очевидним у часи Маркса або

Вебера, коли поширення капіталізму і модернізація за межами Європи були на ранніх стадіях. Але воно стало набагато очевиднішим на більш пізніх стадіях модернізації після Другої світової війни» [Цит. за: 6, с. 364].

У другій половині 80-х років ХХ ст. починає розвиватися концепція «модернізації в обхід модерніті», тобто концепція політичного розвитку, заснованого на збереженні соціокультурних традицій без нав'язування далеких (західних) зразків (А. Абдель-Мальок, А. Турен, С. Хантінгтон, Ш. Ейзенштадт та ін.). У рамках цієї концепції отримують свій розвиток терміни «контрмодернізація» і «антимодернізація» (А. Турен). Набуває нового звучання питання про співвідношення політичної і соціально-економічної модернізації, відповідь на яке стає в цілому ще більш неоднозначним, ніж у попередні десятиліття.

Одним з видів політичного процесу є демократизація. Серед політологів немає єдності у визначенні цього терміна. Деякі дослідники пропонують використовувати інше поняття – «демократичний транзит», що не передбачає обов'язкового переходу до демократії, а вказує на той факт, що демократизація являє собою процес із невизначеними результатами. У сучасній політичній науці існують різні підходи до вивчення і пояснення змісту та факторів демократизації.

Важливий внесок у розуміння причин переходу зробила теорія модернізації. У її рамках найчастіше проблема змін у політичній системі суспільства, що модернізується, обговорювалася у зв'язку з потребами економічного зростання. Існували, звичайно, і інші підходи, що звертали увагу не на суто економічні виміри модернізації, а й такі як раціоналізація суспільних структур або їхня диференціація, національна інтеграція, психологічна адаптація, політична участь, рівень соціальної мобілізації і багато чого іншого. Але в переважній більшості досліджень, які були проведені у рамках теорії модернізації, демократизація розглядалася як щось вторинне, похідне від змін в економічних і соціальних структурах.

В рамках усе тієї ж теорії модернізації сформувалася також досить впливова теорія політичної культури, яка стверджувала, що в основі демократичного переходу лежать політичні норми, позиції і навички поведінки, що поділяються більшістю суспільства. Її автори – Г. Алмонд, С. Верба, Дж. Коулмен сформулювали поняття так званої «громадянської культури», яка найбільше схильна до встановлення і функціонування демократичних інститутів. Ця культура характеризується високим ступенем взаємної довіри, що розповсюджена серед її прихильників, а також схильністю до компромісів і терпимості по відношенню до протилежних або відмінних інтересів та позицій.

Однак, історичний розвиток поставив під сумнів правильність цілої низки положень теорій модернізації і політичної культури. Рівень економічного розвитку далеко не в усіх випадках став гарантом успіху демократичних процесів, про що свідчило повернення до авторитаризму і встановлення бюрократично-авторитарних режимів у цілому ряді латиноамериканських країн. Навпаки, теорія бюрократичного авторитаризму, яка була розроблена Г. О'Доннеллом, стверджувала, що цей тип режиму ймовірніше може бути встановлений в умовах відносно розвиненої економіки. Що стосується громадянської політичної культури, то вона є скоріше результатом демократичного розвитку, ніж його передумовою. Іншими словами, віддаючи належне теоріям модернізації і політичної культури, слід визнати недостатнім запропоноване ними осмислення походження демократичних переходів і причин, що лежать в основі їхнього успіху або поразки.

Інше пояснення демократичного переходу запропонувала динамічна модель Д. Растоу. Віддаючи належне теоріям модернізації і називаючи їх функціональним поясненням демократичних процесів, Д. Растоу сформулював так зване «генетичне» пояснення, що враховує історичне походження країн, які постали перед завданням адаптації демократичних інститутів.

Основні методологічні положення теорії Д. Растоу можна сформулювати наступним чином:

– чинники, які забезпечують стійкість демократії, не обов'язково дорівнюють тим, які викликали до життя таку форму політичної системи: при поясненні демократії, необхідно розділяти її функціонування та генезис.

– кореляція – це не те саме, що причинний зв'язок: теорія генезису повинна сконцентрувати увагу на виявленні останнього.

– вектор причинної обумовленості не завжди спрямований від соціальних і економічних факторів до політичних.

– вектор причинної обумовленості не завжди йде від переконань і позицій до дій.

– процес зародження демократії не обов'язково повинен бути однаковим у всіх куточках земної кулі: до демократії може вести безліч доріг тощо.

Д. Растоу сформулював ще низку важливих положень, що заслуговують на особливу увагу у

світлі аналізу демократичних переходів. Він відзначив необхідні умови створення теорії переходу від авторитаризму до демократії: а) потрібні діахронічні дані, які стосуються не якогось окремого моменту, а такі, що охоплюють певний часовий континуум і б) подібна теорія повинна будуватися на основі аналізу тих випадків, де процес генезису вже по суті завершений. Наслідком цього є те, що, по-перше, побудова моделі переходу від авторитаризму до демократії стосовно окремо взятої країни або групи країн можливо тільки по завершенню процесу, і малоймовірно під час його здійснення, по-друге, хронологічно тривалість процесу переходу до демократії може бути різною навіть тоді, коли йдеться про один і той самий регіон або групу схожих країн, по-третє, створена теоретична модель повинна пояснювати не тільки емпіричні дані успішного генезису демократії, але і дані невдалих спроб переходу до демократії в рамках єдиного просторово-часового континууму [Див. детал.: 7].

У сучасних теоріях демократизації сформувався досить чіткий поділ на прихильників структурного і процедурного пояснення перехідних процесів.

Представниками структурного підходу – С. Ліпсет, Р. Інглхарт, Л. Пай та інші – намагаються виявити залежність між деякими соціально-економічними і культурними факторами та імовірністю встановлення і збереження демократичних режимів у різних країнах. Така залежність розуміється саме як структурна передумова демократизації, тобто обумовлена впливом тих або інших об'єктивних суспільних структур, а не суб'єктивними намірами і діями учасників політичного процесу.

Структурна теорія багато в чому повторює аргументи прихильників теорії модернізації, актуалізуючи їх в контексті сучасної ситуації. У той же час сьогодні для прихильників цієї теорії вже неможливо використовувати розповсюджені раніше кореляції між демократизацією і такими факторами, як рівень економічного багатства і розподілу національного багатства, наявність ринкової економіки, ступінь міцності феодальних пережитків і позицій буржуазії та середнього класу, рівень грамотності і освіченості, характер політичної культури і релігійних традицій, ступінь розвиненості громадянського суспільства і соціального плюралізму, рівень громадянського насильства і політичного екстремізму, прихильність еліт до демократичних цінностей, особливості зовнішнього впливу і багато чого іншого.

Аргументи прихильників структурно-функціонального пояснення демократичних переходів набули значно більш витонченого характеру. Так, С. Хантінгтон, узагальнюючи досвід демократичних переходів, формулює наступні обмеження для використання такого роду пояснень.

По-перше, на його думку, жоден з названих (і не названих) вище факторів не може вважатися вичерпним в розумінні розвитку демократії у всіх або навіть у якійсь одній із країн.

По-друге, жоден з таких факторів не може вважатися в цьому сенсі необхідним.

По-третє, демократизація скрізь є результатом комбінації низки факторів.

По-четверте, така комбінація призводить до встановлення демократичних систем, що відрізняються від країни до країни.

По-п'яте, хвилі демократизації містять у своїй основі різні комбінації факторів.

І, нарешті, по-шосте, комплекс факторів, що ініціює хвилю демократичного переходу в ряді країн, відрізняється від того, який призводить до наступних змін режиму в рамках цієї хвилі [Див.: 8].

Принципово інший підхід відстоюють прихильники процедурного пояснення демократичних процесів (Г. О'Доннелл і Ф. Шміттер, Х. Лінц, Т. Карл та ін.), які спираються на розгляд ендогенних факторів демократії і демократизації. Відкидаючи можливість існування будь-яких передумов демократизації, вони захищають значимість і унікальність національного досвіду, а також факторів випадковості у формуванні соціальних і політичних інститутів. З цієї точки зору, послідовність і взаємозумовленість певних політичних рішень і дій, вибір тактики тими акторами, які ініціюють і здійснюють демократизацію, є важливішими для її результату, ніж існуючі (або відсутні) до потрібного моменту передумови демократії [Див., напр.: 9].

Таким чином, різниця між прихильниками структурного і процедурного підходів до пояснення демократичних процесів досить значна. Якщо структурний підхід орієнтується на наявність «об'єктивних» соціальних, економічних, культурних та інших факторів, що впливають на вдалий або невдалий результат демократичних перетворень, то процедурний в якості необхідної підстави для демократизації і демократії виділяє дії політичних акторів, що здійснюють цей процес перетворень.

На думку третьої групи дослідників, між структурним і процедурним підходами неперекорного протиріччя не існує. Навпаки, вони скоріше взаємно доповнюють один одного, оскільки аналізують різні аспекти того самого явища.

Про принципову можливість синтезування двох методологій говорять у останній час ряд відомих західних дослідників, наприклад, Дж. Мехоні і Р. Снайдер, але єдиного чи більш-менш

© Каранфилова Е. В.

узагальноного підходу до аналізу політичних процесів не має і не може бути через різницю у виборі критеріїв змін для тієї чи іншої країни. Універсалізм у даному випадку неможливий. Тому для науковців різних країн є величезний пласт дослідницької діяльності у цьому напрямку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Эндрейн Ч. Сравнительный анализ политических систем. Эффективность осуществления политического курса и социальные преобразования / Ч. Эндрейн; пер. с англ. И. И. Мюрберг. — М.: ИНФРА-М: Весь мир, 2000. — 368 с.
2. Парсонс Т. Очерк социальной системы // О социальных системах. / Т. Парсонс. — М.: Академический Проект, 2002. — С. 543-686.
3. Политический процесс: основные аспекты и способы анализа / [Под ред. Е. Ю. Мелешкиной]. — М.: Издательский Дом «ИНФРА-М», Издательство «Весь Мир», 2001. — 304 с.
4. Лапкин В. В. Восприятие западных институтов и ценностей в постсоветском пространстве: опыт Украины и России / В. В. Лапкин, В. И. Пантин // Политические исследования. — 2004. — № 1. — С. 74-87.
5. Билазиак Дж. Разнообразие режимов и электоральные системы в посткоммунистических странах (реферат) / Дж. Билазиак // Демократия и управление. Информационный бюллетень исследовательского комитета РАПН по сравнительной политологии. — 2007. — № 1 (3). — СПб.: СП-РАПН, 2007. — С. 64-67.
6. Ерасов Б. С. Цивилизации: Универсалии и самобытность / Б. С. Ерасов. — М.: Наука, 2002. — 523 с.
7. Растоу Д. А. Переходы к демократии: попытка динамической модели / Д. А. Растоу // Политические исследования. — 1996. — № 5. — С. 5-15.
8. Хантингтон С. Третья волна. Демократизация в конце XX века / С. Хантингтон; пер. с англ. — М.: РОССПЭН, 2003. — 368 с.
9. Шмиттер Ф. К. Угрозы и дилеммы демократии [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://www.russ.ru/antolog/predely/1/dem2-2.htm>

Каранфилова Е. В. – старший преподаватель кафедры философии, политологии, психологии и права, ОГАСА

УДК: 100+153.35+370.157

ТИПОЛОГИЯ ФОРМ ТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

У статті досліджуються форми, види та підвиди творчої діяльності. Автор розглядає специфіку наукової, технічної, художньої та соціальної творчої діяльності.

Ключові слова: творчість, творча діяльність, соціальне, індивідуальне.

В статье исследуются формы, виды и подвиды творческой деятельности. Автор рассматривает специфику научной, технической, художественной и социальной творческой деятельности.

Ключевые слова: творчество, творческая деятельность, социальное, индивидуальное.

In the article forms, kinds and subspecies of creative activity are investigated. The author considers specificity of scientific, technical, art and social creative activity.

Keywords: creativity, creative activity, social, individual.

На сегодняшний день в науке распространенным является понимание творческой деятельности как вида деятельности человека, преобразующей природный и социальный мир в соответствии с целями и потребностями человека и человечества на основе объективных законов действительности. Творческая деятельность выступает как форма деятельности человека, направленная на создание качественно новых общественных ценностей. Стимулом к общественной деятельности служит проблемная ситуация, которую невозможно разрешить на основе имеющихся данных традиционными способами. Оригинальный продукт деятельности получается в результате нетрадиционной